

Bij wijze van leven

Ander werk van Hedda Martens

Sjibbolet en andere verhalen (1982)

Een naald op het water (verhalen, 1992)

Iemandsland (verhalen, 2005)

De postbode (novelle, 2008)

Op dit uur van de dag (roman, 2011)

Hedda Martens

Bij wijze van leven

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV

2022

Voor het schrijven van deze bundel ontving de auteur
een beurs van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Copyright © 2022 Hedda Martens

Voor overname kunt u zich wenden tot Em. Querido's
Uitgeverij BV, Weteringschans 259, 1017 XJ Amsterdam.

Omslag Brigitte Slangen

Omslagbeeld Jacques-Henri Lartigue, *Aquarium*, 1929,
foto © Peter Nahum at The Leicester Galleries, London /
Bridgeman Images

Foto auteur Jasmijn Janssen

ISBN 978 90 214 2887 1 / NUR 303
www.querido.nl

Inhoud

Voorstelling	9
Herkenning	13
Oefening	16
Zoon	19
Ontmoeting	21
Antipathie	23
Kaasvlinder	26
Geheugen	28
Jong	31
Vroeger	33
Te veel	37
Huwelijk	39
Vlieg	41
Haat	43
Vertraging	46
Verdriet	49
Bezoekuur	52
Held	54
Voorbij	56
Hemel	59
Vriendin	62
Kunstenaar	66

Heelmeester	69
Digitaal	71
Uitzicht	75
Heimwee	77
Feestje	80
Bespaard	83
Vader	86
Zichzelf	88
Inleving	91
Obstakel	93
Huisje	97
Last	99
Onecht	102
Naar huis	103
Als	107
Tijd	109
Weigering	112
Hand	114
Soldaat	116
Trekvaart	119
Maandag	124
Irritatie	128
Gelijk	131
Wonder	135
Verlangen	137
Te laat	138
Gepraat	141
Geluk	143
Loyaal	145
Mooi	148

Verraad	152
Zorg	153
Succes	155
Moeder	158
Vogel	162
Wachten	166
Trouw	169
Dichtbij	173
Soortgelijk	175
Vriend	178
Alfabet	180
Klok	185
Toedracht	189
Lunchroom	191
Weerzien	194
Karakter	195
Saamhorig	197

Voorstelling

Komt er dan nooit een einde aan de dingen die kwijt zijn, stukgaan, in de weg staan; hoe doen anderen dat, de mensen bij wie alles vanzelf gaat. Hier mankeert dit, daar hapert dat, steeds weer iets wat ontregelt en aandacht opeist; terwijl juist zij aan niets zo hecht als aan een stabiele, betrouwbare omgeving. – De traploper zit los ergens ter hoogte van de benedenburen, al weken, geen mens die er wat aan doet; het slot van de voordeur gaat akelig stroef en kijk, nu is ook nog het plastic zakje van haar fietszadel verdwenen.

Zadel doorweekt omdat er een gat in zit, vandaar dus dat plastic zakje want ze is niet gek, ze weet heel goed wat ze doet; niets in haar gedrag hoeft wat dan ook voor vragen op te roepen. Niet van haarzelf tenminste. Van een ander, ja, dat kun je je altijd best voorstellen, dat een voorbijganger bijvoorbeeld nog eens extra omkijkt nu ze met beide handen telkens op dat zadel drukt om het water eruit te krijgen. Een ritmisch pompen alsof ze het reanimeert, je zou er bijna om lachen en misschien doet hij dat wel, die voorbijganger, ze draait haar

nek, kijkt hem na en ja hoor, je ziet aan zijn rug hoe hij zich verkneukelt. Ze klemt haar lippen op elkaar, kin naar voren. Vertel mij maar eens hoe een ander dat oplost, plastic zak eroverheen natuurlijk, maar als die steeds weg is wat dan, of gebeurt dat nooit bij een ander? Ze kiest ze wel speciaal uit, de plastic zakken, ze moeten blauw zijn, lichtblauw en van een bepaald soort stevigheid; laatst op haar werk nog twee afgescheurd, heimelijk, van de rol vuilniszakken in het schoonmaakhok, die zijn veel te groot natuurlijk maar daar knipt ze thuis eerst een flink stuk van af. Precies goed wordt het dan, flink postbode-elastiek eromheen zodat het stevig blijft zitten; maar nee, daar staat ze dan weer met zo'n zadel als een natte spons – dit gepomp gaat niet genoeg helpen, en niets erger dan zo'n drijfnet- te vlek die overal doorheen gaat. Dus het huis maar weer in en alle trappen op voor die andere plastic zak die ze nog ergens moet hebben, waar zou die liggen trouwens.

Zo heeft de buurvrouw beneden, die in haar aangepaste woning de hele dag voor het raam zit achter witte vitrages met een bloeiende potplant in het midden, weer wat nieuws te vertellen als de thuis-hulp komt: die vrouw van hierboven, je gelooft het niet, altijd vergeet ze wel wat, ze staat nog niet buiten of hop, terug en alle trappen weer op, je hoort haar tot helemaal bovenaan want ze loopt als een trekpaard – trekpaard? Hoe komt ze daar nou weer bij? Woorden, ook al die woorden die ze zelf nooit

gebruikt, en als dat eenmaal begint moet ze toch echt oppassen, stil, niet luisteren naar dat stupide gepraat. Kom, even de goede huissleutel graag, die andere dus, al draait die nog zo beroerd want dat wisten we al. Voorzichtig lopen, niet bonken op de trap, laat je deur maar gewoon open; en dan al die aanrechtkastjes, klap klap klap welke is het ook weer, pas op voor je kop nu je bukt, diep reikt en draaierig overeind komt; ja, hebbes. Blauw, stevig en ook al op maat geknipt, dat is fijn, geruststellend: een eerder zelf heeft zich hier ooit over ontfermd. Maar nu zijn ze dus op, die zakjes, niet vergeten op kantoor een paar nieuwe te pikken als ze met die rammelende schoonmaakkar langskomen, wel zorgen dat niemand het ziet.

En de trappen weer af, de voordeur dicht met een dreun, anders lukt het niet en even leuk zwaaien naar de buurvrouw, maakt die ook eens wat mee; geen enkele reactie vanachter de witte vitrages. – En het zal niet waar zijn maar daar staan we weer: fietssleutels laten liggen, boven, op het aanrecht, hoopt ze tenminste want ze kunnen niet weg zijn, ze mogen niet weg zijn. Ze graait in haar zakken, zoekt op de grond, op haar hurken, verliest haar evenwicht, grijpt naar de fiets als houvast maar die staat los en kantelt, schuin over haar heen. Ooit zoiets meegemaakt, deze krankzinnige voorstelling, ze hoort iemand kakelend lachen maar er is niemand, niemand, er is werkelijk niemand in de wijde omgeving behalve als ze, de fiets van zich af-

geduwd, overeind is gekomen en diep ademhaalt, diep, dat moet je dan doen, en daarbij moet je langzaam aftellen van dertig naar nul, maar al voor ze begon zag ze heus wel hoe de vitrages bewogen, opzij van de potplant.

Niks geen adem en aftellen, het is mooi geweest, het is meer dan genoeg zo – ze recht haar rug, loopt met stevige passen op de voordeur af en maakt, pal voor de potplant, een diepe, zwerige buiging.

Herkenning

Toen zijn vrouw hem bij zijn dagelijkse ochtendbezoek voor het eerst niet herkende, kwam dat als een complete verrassing; met zijn nieuwe jas nog aan was hij langzaam neergezakt in de leunstoel tegenover haar. Zonder enige uitdrukking keek ze naar zijn geruite sjaal, ook nieuw, ze fronste even, knikte beleefd, en haar blik dwaalde alweer naar het raam. Hij zat daar, bewegingloos, overvallen door een plotselinge verlatenheid die ook haar bijna tot een vreemde maakte; de scherpe brug van haar neus, de ogen diep en donker onder hoge wenkbrauwen – ja, zo zag ze eruit, een prachtig portret hing in hun woonkamer thuis.

De avond daarvoor nog was alles zo goed geweest, haar glimlach, haar tedere humor en hoe ze over de rug van zijn hand streek, met haar wijsvinger op zijn horloge tikte zodat hij zijn trein niet zou missen. 'Je treintje,' zo noemde ze het al vanaf hun eerste huwelijksjaren toen hij er elke dag mee naar zijn werk ging; vaak stond ze hem 's avonds aan het perron op te wachten, al gauw met de kinderwagen. Later kwam ze op de fiets, steeds hetzelfde omme-

tje samen terug langs de bosweg. Het huis met de wilde tuin eromheen, haar bureau aan het raam vol kleine portretjes, de laden gevuld met geordende klosjes en knopen, doosjes bloemzaden, oude agenda's, vloed dunne knippatronen in platte zakjes. Zo veel betekenissen waar alleen zij van afweet.

Met zijn jas nog steeds aan heeft hij daar heel kort gezeten, ze keek nauwelijks naar hem, wel nog even extra naar de sjaal, zo kleurig en nieuw, maar er veranderde niets. Hij moet wat zeggen maar het lukt hem niet – abrupt is hij opgestaan en weggegaan, het station ligt vlakbij en hij kan meteen instappen. Misschien kijkt ze nu nog steeds uit het raam, wachtend op zijn komst zoals elke dag aan het eind van de ochtend, aan het begin van de avond. Ze zei dat ze dan altijd dacht aan zijn treintje, hoe hij op datzelfde moment onderweg was, op zijn vaste plaats in de middelste wagon.

Strak kijkt hij uit het coupé raam, hij kent het uitzicht in ieder seizoen, nu overal meidoorns, vogelkers, allemaal net in bloei, de berm met klaver en boterbloemen; hier komt de rinkelende overweg. Ook daar had ze een keer gestaan, in een zomerjurk die wapperde in alle kleuren; hij was overeind geschoten en had teruggewuifd zo lang hij kon. Kijk hier, hier was het, altijd opnieuw.

De beleefde toon waarop ze goedendag had gezegd, hem afwezig bekeek: hij wist opeens niets meer, in één klap was hij een balling in hun gezamenlijk bestaan. Hij moet het zien te vergeten, dat

ijzige gevoel, een vergissing, dat was het, zoiets kon toch niet zomaar – en opeens, natuurlijk, nu snapt hij het: de nieuwe jas die hij aanheeft. Voor het eerst had hij in zijn eentje wat kleren gekocht vanwege het voorjaar, en de jas heeft een opvallend geruite voering; hij was er wel blij mee geweest. En dan ook nog die bijpassende sjaal ja, dat is het, dat moet het geweest zijn. Prompt staat hij op, trekt de jas uit, vouwt hem op in de lengte en nog een keer, dubbel: we gaan meteen alles overdoen.

Bij aankomst op het vertrouwde perron loopt hij dadelijk naar het tegenoverliggende spoor, de trein terug komt er al aan: de rij meidoorns, de bermen wit en geel, de rinkelring van de overgang. Ook bij het uitstappen is er geen verschil met alle eerdere keren, er zal geen enkel verschil zijn ook al omdat hij, jas over de arm, langs het pad nog een klein boeketje plukt, wie anders dan hij zou zoiets doen.

Als hij zijn speciale roffel op haar deur heeft gegeven en met een brede glimlach naar binnen stapt zit zij, net als al die andere keren, links aan het raam; haar wijde, witte haar is een stralenkrans in het licht, en langzaam draait ze haar gezicht naar hem toe.

Oefening

Omdat ze in de ogen van haar ouders nooit veel goeds kon doen, bedacht ze van alles om hun aandacht af te leiden. En dat werkte, op den duur: wat was dat kind in haar voordeel veranderd, toch mooi dat ze haar zo stevig hadden aangepakt.

Tegen die tijd had ze er een gewoonte van gemaakt om 's avonds in bed al te verzinnen wat ze morgen aan tafel zou vertellen; de gedachte aan hun blijde gezichten, sympathie, interesse zorgde voor een gevoel van beloning waarop ze gerust kon inslapen. Op school had ze dan precies het goede antwoord gegeven, ze mocht helpen bij het uitdelen van de rapporten en ze was vriendinnen met het leukste meisje van de klas; in de pauze ruilden ze boterhammen. Of ze dat meisje niet eens mee kon nemen, opperde haar moeder, maar zulk soort problemen daar kwam ze wel uit, de vriendin woonde bijvoorbeeld een paar dorpen verder en moest altijd meteen met de bus naar huis. Steeds verzong ze wat nieuws, over die speciale vriendschap, of over de gezellige middagen waarop ze met een hele club naar het Theehuis in het park gingen; af en toe

kreeg ze zelfs extra geld mee zodat ze iedereen kon trakteren. Ook daar berichtte ze dan weer uitvoerig over, ze bedacht grapjes, conversaties, haar ouders kregen te horen wat ze maar wilden.

Zo werd ze op een dag zelfs gekozen in de leerlingenraad, ze had zich grondig geïnformeerd, de voorwaarden, de uren waarop ze samenkwamen, de leuke contacten met andere scholen. Om alles goed te kunnen onthouden had ze namen, data en eigen bijdrages aangetekend in een schrift met 'Oefeningen' op het etiket; daar zou niemand wat achter zoeken, bovendien zat het altijd veilig in haar schoeltas verstopt. – Maar op een dag was het weg. Ze kon niet meteen op zoek gaan, want ze had leerlingenraad en ze was net als de keren daarvoor naar de bioscoop gegaan; ze kwam thuis, ze wist weer van alles over de bijeenkomst te vertellen, en daar zaten haar ouders met de klassenleraar. Het was over. Voorbij.

Een klein jaar later deed ze eindexamen, het was een liefdeloos jaar met als enige uitstapje haar wekelijkse bezoek aan een psycholoog. Daar kon ze zich amper herinneren wat er destijds echt was gebeurd, in plaats van wat nu haar leugens heetten; de belevenissen uit het oefenschrift stonden haar zoveel nader, ze hadden haar bij vlagen heel gelukkig gemaakt. En zo kreeg de psycholoog veel extra's te horen, wat hij verder maar wou: problemen met klasgenoten, ouders, en of ze wel eens verliefd was, jazerker, een echte student, uit een andere stad.

Eenmaal het huis uit, ze had al snel een baan gevonden zo ver mogelijk weg, kon ze ook allerlei gebeurtenissen uit haar jeugd erbij halen: het zonnige dorp waar ze was opgegroeid, met de bus naar school heen en weer, dat ze een broer en een zus had, de tent in de tuin als ze hun verjaardag vierden – zo vrolijk alles, haar nieuwe collega's hoorden haar graag vertellen. Ze kreeg vrienden, ze was lid van een sportclub, een toneelvereniging, en langzaam maar zeker werd haar bestaan zo vanzelfsprekend dat ze haar oefenschriften niet meer hoefde te raadplegen; ze zou niet weten waarom, er was al lang geen verschil meer.

Zoon

Van hem hoeft het niet zo, al die vragen of het wel goed met hem gaat, of hij niet liever een paar dagen vrij zou nemen, of hij er misschien even over wil praten... Erover praten? Wat moet hij in vredesnaam zeggen over die vader van hem: hoe langdurig hij oud was geworden, hoe wrokkig en zuur. Hoe hij de thuiszorg belachelijk maakte, hoe het rook in dat kamertje op het laatst, die doorzichtige gele zak aan de rand van het bed – ‘Je zult hem wel missen, en ook nog de enige zoon...’ ach, hij houdt zijn mond maar. Want wat een gedoe allemaal, al binnen twee uur staan ze op je stoep; eindeloze paperassen, annonce of niet, welke woorden van rouw en een takje erbij of een versregel. Ook geen versregel, nee, en kaarten hoeft niet, hij stuurt wel een mailtje naar die paar overgebleven familieleden die hij ook zelf nooit meer ziet. Hij krijgt wat vriendelijke berichtjes terug, zijn dochter vanuit Berlijn kan gevoelig formuleren, maar geen idee wanneer die twee elkaar voor het laatst hebben gezien.

Ook bij de uitvaartdienst voelt hij zich min-

der verwant met een nichtje dat voortdurend haar neus snuit dan met de steile begrafenisondernemer die, vervuld van zijn eigen ernst, de minieme stoet langs de paden loodst. Aan het graf leest hij nog een paar zinnen op die nauwelijks betekenis hebben, al heeft hij er een avond lang op gezwoegd; maar dan, na een ongemakkelijke stilte, wordt tot zijn verrassing een tweede spreker aangekondigd, een vrouw, de naam verstaat hij niet.

Ze heeft spierwit haar en heel lichte ogen, geen idee wie dat zijn kan. Het is koud rond het graf, hij kijkt naar haar adem die in ijle wolkjes opstijgt en hij luistert naar haar stem, prettige stem wel. Een oude vriendin noemt ze zichzelf, ze was even terug uit het buitenland vanwege een kleinkind, en zag de annonce in de krant. Hoe lang geleden? Heel lang. Maar ze had de herinnering nooit kwijt gewild, de plaatsen waar ze samen geweest waren, zijn verhalen, die humor, en hoe hij op lange boswandelingen naast haar liep en dan zo zorgvuldig vertelde en aanwees, vlinders en planten met de ingewikkeldste namen.

Hij luistert. In de koude lucht boven het graf voegen de wolkjes van haar adem zich bijeen tot een leven dat, vlakbij, al die tijd heeft bestaan – hij kijkt en hij luistert, de enige zoon.